

Маріупольський державний університет

**ІННОВАЦІЇ
В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ
ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ**

**Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної конференції**

Київ - 2026

УДК 373.2(06)

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, 27 березня 2026 року / за заг. ред. С.І. Макаренко. Київ: МДУ, 2026. 270 с.

Редакційна колегія:

Блашкова Олена, кандидатка педагогічних наук, доцентка, в. о. завідувача кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Деснова Ірина, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Коляденко Ніна, докторка медичних наук, доцентка, професорка кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Крутій Катерина, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Макаренко Світлана, кандидатка педагогічних наук, доцентка, в. о. завідувача кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Поповська Оксана, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Фунтікова Ольга, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Яйленко Вікторія, старша викладачка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 8 від 28 квітня 2026 року)

Статті публікуються в авторській редакції

© Колектив авторів, 2026

© Кафедра дошкільної освіти МДУ, 2026

відеокамери предмет, який «пахне літом» або «має колір радості».Ефект: Активізація сенсорних систем та перемикання уваги. *Вправа «Тигр на полюванні – котик спить»:*Суть: За командою діти напружують м'язи, імітуючи тигра, а за командою «котик спить» – повністю розслабляються. Ефект: Відреагування агресії (переведення сильного внутрішнього емоційного напруження, злості або стресу у контрольовану фізичну дію або гру) та вихід зі стану ступору.

Пам'ятка для батьків: «Українська мова вдома (для тих, хто за кордоном)».1. Читайте казки на ніч тільки рідною мовою – це створює асоціацію «мова = затишок». 2. Влаштовуйте «день українських страв», обговорюючи назви інгредієнтів. 3. Дивіться онлайн-вистави українських лялькових театрів. 4. Співайте разом українські колискові – ритм пісні заспокоює нервову систему дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 р. № 1557. *Офіційний вісник України*, 2025.
2. Байєр О. М. Психологічна безпека дошкільників в умовах воєнного стану. *Вісник психології і педагогіки*. 2024. № 12. С. 45–52.
3. Порадник для педагогів: Як говорити з дітьми про війну та мир / за ред. С. Ройз. Київ : Світлячок, 2022. 88 с.
4. Коваленко Л. Особливості дистанційної взаємодії з дітьми раннього та дошкільного віку. *Цифрова освіта*. 2023. Вип. 4. С. 12–18.
5. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методичний посібник / упоряд. В. Г. Панюк. Київ : Генеза, 2023. 156 с.
6. Травматерапія в роботі з дошкільниками: навчально-методичний комплекс. МОН України. Київ, 2024. 210 с.
7. Ройз С. Дитячі дихальні вправи для стабілізації (серія плакатів та відео). ЮНІСЕФ Україна, 2023.
8. Кононенко І. В. Мова як чинник формування національної ідентичності дошкільників у діаспорі. Київ : Либідь, 2023. 140 с.

Поповська Оксана,

канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет, м. Київ

Ярова Софія,

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітня програма «Практична психологія»,
Маріупольський державний університет, м. Київ

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Сучасні умови розвитку освіти та психологічної практики зумовлюють необхідність пошуку ефективних засобів розвитку когнітивної сфери дітей

дошкільного віку. Особливої актуальності це питання набуває у контексті надання психологічної допомоги дітям, які мають труднощі у розвитку пізнавальних процесів.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним впровадженням інклюзивного підходу, що передбачає забезпечення рівного доступу до освітніх послуг для всіх дітей, незалежно від рівня їх психофізичного розвитку [1]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку когнітивних процесів у дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей період формуються базові психічні функції, які визначають подальшу навчальну діяльність і соціалізацію дитини.

Старший дошкільний вік є критично важливим етапом психічного розвитку, адже у цей період відбувається перехід від ігрової діяльності до навчальної. Дитина починає більш усвідомлено сприймати навколишній світ, формується здатність до довільної регуляції поведінки, розвивається мислення, пам'ять, увага, мовлення та уява. Також цей віковий період є сенситивним періодом для формування основних когнітивних функцій, таких як увага, пам'ять, мислення та мовлення, що визначають подальший успішний розвиток дитини [2]. Проте у дітей з особливими освітніми потребами цей процес може супроводжуватися певними труднощами, такими як нестійкість уваги, знижений рівень пам'яті, труднощі у формуванні логічних операцій мислення.

Когнітивні процеси становлять «основу пізнавальної діяльності та забезпечують адаптацію дитини до соціального середовища (С. Максименко)» [3, с. 86]. Сприймання забезпечує отримання інформації про навколишній світ, увага – її відбір і зосередження, пам'ять – збереження та відтворення, мислення – переробку інформації та прийняття рішень. Усі ці процеси взаємопов'язані й функціонують як єдина система. Саме тому розвиток когнітивної сфери має здійснюватися комплексно. Недостатній рівень їх розвитку може призводити до труднощів у навчанні, зниження пізнавальної активності та порушення процесів соціалізації. У зв'язку з цим важливого значення набуває впровадження ефективних методів психологічної допомоги, спрямованих на стимуляцію когнітивного розвитку [4].

Питання розвитку когнітивної сфери дітей дошкільного віку та особливостей психологічної допомоги в умовах інклюзивного навчання також розглядалися у працях низки відомих науковців. Зокрема, О. Запорожець досліджував закономірності формування довільної поведінки та пізнавальних процесів у дошкільному віці. С. Максименко обґрунтував роль діяльності як провідного чинника психічного розвитку особистості. О. Лурія розробив концепцію системної організації вищих психічних функцій, що стала основою нейропсихологічного підходу. Питання інклюзивної освіти та психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами висвітлювали В. Синьов та Н. Гавриш. Узагальнення наукових підходів дозволяє зробити висновок про необхідність

комплексного та індивідуалізованого впливу на розвиток когнітивних процесів [5].

Разом із теоретичним обґрунтуванням проблеми розвитку когнітивних процесів важливим є розгляд практичних аспектів використання нейропсихологічних засобів у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Одним із перспективних напрямів у роботі з дітьми дошкільного віку є використання *нейропсихологічного підходу*. Його сутність полягає у врахуванні особливостей функціонування головного мозку та взаємодії його структур у процесі розвитку психічних функцій. Нейропсихологія розглядає психічну діяльність як результат узгодженої роботи різних зон мозку, що дозволяє впливати на когнітивні процеси через спеціально організовану діяльність. Використання нейропсихологічних засобів базуються на уявленні про системну організацію психічних функцій (О. Лурія). Згідно з цим підходом, розвиток когнітивних процесів відбувається через активізацію різних функціональних систем мозку, що забезпечують їх взаємодію [5, с. 184]. Нейропсихологічні засоби дозволяють цілеспрямовано впливати на розвиток окремих психічних функцій, враховуючи індивідуальні особливості дитини.

У системі інклюзивного навчання нейропсихологічні вправи відіграють особливо важливу роль. Вони дозволяють враховувати індивідуальні особливості розвитку дітей та створювати умови для їх гармонійного розвитку. Завдяки гнучкості та варіативності такі вправи можуть адаптуватися до різних рівнів підготовки дітей. Інноваційні практики інклюзивного навчання передбачають використання сучасних підходів, які сприяють розвитку особистості дитини [6]. До таких підходів належить інтеграція нейропсихологічних вправ у корекційно-розвиткову роботу, використання ігрових технологій, а також створення розвивального середовища.

До основних *нейропсихологічних засобів* розвитку когнітивних процесів належать *вправи* на розвиток міжпівкульної взаємодії, сенсомоторні вправи, завдання на розвиток просторового мислення, а також вправи, спрямовані на розвиток уваги та пам'яті. Їх ефективність зумовлена тим, що вони поєднують рухову та пізнавальну активність, що сприяє більш глибокому засвоєнню інформації. Нейропсихологічні вправи є ефективним засобом розвитку когнітивних процесів, оскільки вони спрямовані на активізацію різних функціональних систем мозку. Вони включають рухові, сенсорні та пізнавальні компоненти, що забезпечує їх комплексний вплив на розвиток дитини [7].

У контексті психологічної допомоги особливу увагу слід приділяти *індивідуалізації* підходу до кожної дитини. Як зазначає В. Синьов, «ефективність корекційно-розвиткової роботи значною мірою залежить від урахування особливостей психофізичного розвитку дитини» [2, с. 92]. Це передбачає адаптацію нейропсихологічних засобів відповідно до потреб і можливостей кожної дитини.

Важливим аспектом є також створення сприятливого емоційного середовища, яке забезпечує позитивне ставлення дитини до виконання вправ. Доведено, що емоційний стан безпосередньо впливає на ефективність когнітивної діяльності, тому психологічна допомога має бути спрямована не лише на розвиток пізнавальних процесів, але й на підтримку емоційного благополуччя [8].

Особливу роль у розвитку когнітивної сфери відіграє взаємодія дитини з дорослими та однолітками.

Соціальне середовище виступає важливим фактором стимуляції пізнавальної активності, формування мовлення та розвитку мислення. Саме у процесі спільної діяльності дитина засвоює нові знання та навички, що сприяє її загальному розвитку. Тому ефективна психологічна допомога має передбачати не лише індивідуальну роботу з дитиною, але й залучення батьків та педагогів до цього процесу.

До основних видів нейропсихологічних вправ належать:

- вправи на розвиток міжпівкульної взаємодії, які сприяють узгодженій роботі правої та лівої півкулі мозку;
- вправи на розвиток дрібної моторики, що мають тісний зв'язок із розвитком мовлення та мислення;
- вправи на концентрацію та переключення уваги;
- завдання на формування просторових уявлень;
- ігрові вправи, спрямовані на розвиток пам'яті та мислення [5, с. 112].

Особливістю нейропсихологічних вправ є їх універсальність і можливість використання у різних формах діяльності. Вони можуть бути інтегровані у навчальні заняття, використовуватися у формі гри, а також застосовуватися у повсякденній діяльності дітей.

Ефективність застосування нейропсихологічних вправ залежить від певних умов:

- по-перше, важливо забезпечити систематичність занять, оскільки нерегулярне виконання вправ не дає стійкого результату.
- по-друге, необхідно дотримуватися принципу поступового ускладнення завдань.
- по-третє, важливим є врахування індивідуальних особливостей кожної дитини [6, с. 67].

Особливу увагу слід приділяти емоційному стану дитини. Доведено, що позитивний емоційний фон сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищує ефективність навчання. Тому під час використання нейропсихологічних вправ необхідно створювати доброзичливу атмосферу, підтримувати дитину та заохочувати її до активності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє педагог або психолог, який організовує діяльність дітей. Він має не лише правильно підібрати вправи, а й забезпечити їх доступність, цікавість і відповідність віковим особливостям дітей [1].

Практика застосування нейропсихологічних засобів свідчить про їх високу ефективність у розвитку когнітивних процесів старших дошкільників. Систематичне використання таких вправ сприяє покращенню концентрації уваги, розвитку пам'яті, формуванню логічного мислення та підвищенню рівня готовності дитини до навчання у школі. Варто зазначити, що ефективність застосування нейропсихологічних засобів значною мірою залежить від системності їх використання та професійної підготовки фахівця. Психолог або педагог має враховувати не лише вікові особливості дітей, але й індивідуальний темп їх розвитку, рівень сформованості когнітивних процесів та емоційний стан. Крім того, важливим є поєднання нейропсихологічних вправ з іншими методами психологічної допомоги, зокрема ігровими, арттерапевтичними та комунікативними техніками, що дозволяє досягти більш стійкого результату [7].

Таким чином, нейропсихологічні засоби є важливим інструментом психологічної допомоги, спрямованої на розвиток когнітивних процесів у дітей старшого дошкільного віку. Їх використання дозволяє забезпечити комплексний вплив на психічний розвиток дитини та створити умови для її успішної адаптації до навчання та соціального середовища.

Отже, впровадження нейропсихологічного підходу у практику інклюзивної освіти є важливим напрямом сучасної педагогіки та психології, який сприяє підвищенню якості освіти та розвитку кожної дитини. Використання нейропсихологічних засобів у практиці психологічної допомоги є перспективним напрямом, який сприяє підвищенню ефективності роботи з дітьми та забезпечує гармонійний розвиток їх когнітивної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косаренко О. В. Підвищення продуктивної взаємодії педагогів із дітьми з особливими освітніми потребами в сучасних умовах. *Дитина з особливими потребами: Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка*. 2020. № 7. С. 26-31.
2. Калмикова Л. О. Психологія розвитку дошкільника: новітні підходи. Київ: Слово, 2021. 256 с.
3. Піроженко Т. О. Дитина дошкільного віку: когнітивний розвиток у сучасному середовищі. Київ: Генеза, 2020. 224 с.
4. Костюк Г. С. Психологія розвитку дитини. Київ: Радянська школа, 1989. 288 с.
5. Максименко С. Д., Кокун О. М. Психологія розвитку особистості дитини: сучасні дослідження. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 320 с.
6. Турчан Н. Інклюзивна група у закладі дошкільної освіти як ресурсне середовище успішної соціальної орієнтації та адаптації дітей дошкільного віку. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 2. С. 65-68.
7. Hodes R. J., Insel T. R., Landis S. C. The NIH Toolbox: setting a standard for neurological and behavioral function. *Neurology*. 2021. Vol. 97, № 5. S1-S6. DOI: <https://doi.org/10.1212/WNL.0000000000010979>.
8. Howard S. J., Vasseleu E. F. Self-regulation and executive function in early childhood: A review of measurement and intervention. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. Art. 534281. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.534281>.